

1914
Berliin

BERLIINIIN

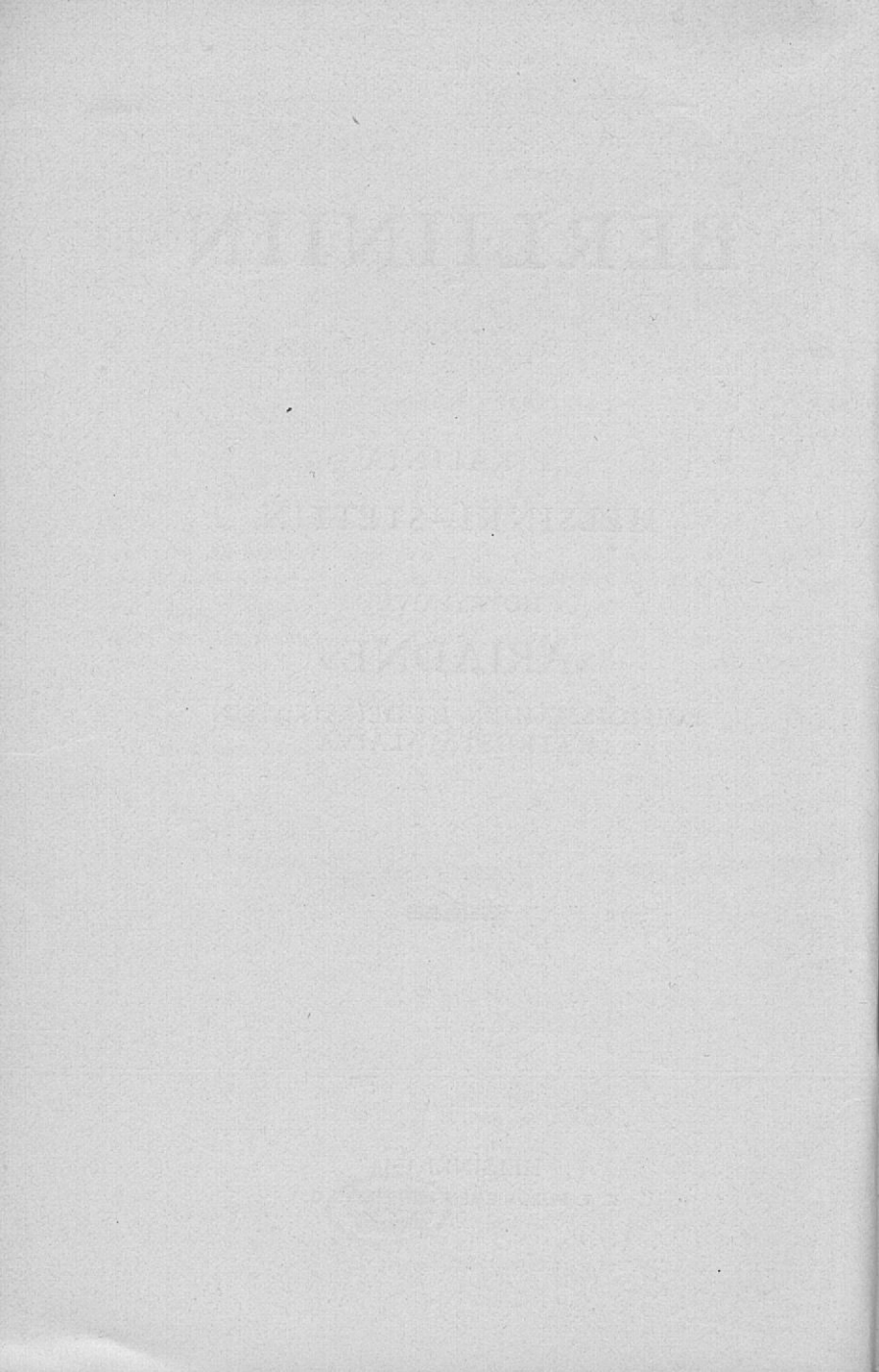
♦ ♦ ♦ ♦ ♦

PIKALINJA
HELSINKI—STETTIN

HÖYRYLAIVA
»ARIADNE»
POHJOISMAIDEN UUDENAIKAISIN
MATKUSTAJALAIVA

HELSINKI 1914,
K. F. PUROMIEHEN KIRJAPAINO O.-Y.

Alkulause.

Tämä pieni julkaisu on tarkoitettu ensi sijassa niitä mannersmaalle-matkustajia varten, jotka saattavat viipyä Berliinissä vain verrattain lyhyen ajan ja haluavat niin tarkoin kuin suinkin käyttää nämä muutamat päivät tutustuakseen huomattavimpiin nähtävyyksiin. Tekijä on senvuoksi ennen kaikkea pitänyt silmällä niitä matkustajia, jotka eivät vielä ensinkään tunne Berliiniä tai jotka vain pikimmältään ovat siellä käväisseet. Mutta sekin, joka jo on jonkun verran perehtynyt kaupunkiin, löytäneenä tästä vihkosesta senään aina jonkun käytännöllisen ja hyödyllisen vihjauksen. Julkaisija on erityisesti pyrkinyt rajoittumaan kaikkein tärkeimpään, jättäen sikseen pikkuseikat ja laveat kuvaukset; sen sijaan on runsaammin tilaa annettu asioille, joilla on käytännöllistä merkitystä matkailijalle ja jotka auttavat häntä nopeasti ja tarpeettomitta kulungeitta perehtymään maailmankaupunkiin ja tulemaan siellä toimeen.

Pikalinja Helsinki—Stettin.

Helsingin—Stettinin linja on epäilemättä huokeutensa ja nopeutensa vuoksi aina ollut suosituimpana matkailutienä mannermaalle. Tämä käy selvimmin ilmi siitä, että mainittua liikennettä ylläpitänyt höyrylaiva lopulta on osoittautunut riittämättömäksi tarkoitukseensa.

Suomen Höyrylaiva-Osakeyhtiö on senvuoksi päättänyt tästä vuodesta lähtien asettaa linjalle uuden, suuren, vartavasten tämän linjan tarpeita varten tilatun höyrylaivan, joka mukavuuden ja turvallisuuslaitteiden puolesta voittaa kaikki kauppalaivastomme höyryalukset.

Laiva on saanut nimen

»ARIADNE»

ja se on aloittanut kulkuvuoronsa tämän vuoden huhtikuusta. Koska muutamat tarkemmat tiedot höyrylaivan ulkoasusta ja varusteista epäilemättä ovat omansa herättämään matkustavan yleisön mielenkiintoa, esitettäköön tässä lyhyt kuvaus siitä.

»Ariadne» on rakennettu v. 1914, se on 97,5 m. pitkä, 13,2 m. leveä ja kulkee 6,6 m. syvässä. Sitä kuljettaa uudenaikainen triple-ekspansionikone, voimakkuudeltaan 3,300 ind. hv.; sen kantavuus on 2,500 tonnia ja nopeus 15 solmua tunnissa.

Laivassa on neljä kantta, ylinnä kävelykansi, joka ulottuu keski-laivan etuosassa sijaitsevasta komentosillasta perään saakka ja on varustettu tuulisuojustimilla sekä kansihuoneella, joka sisältää tupakkasalongin, bufetin ja pelisalongin.

Ylemmällä kävelykannella on suuri tilava tupakkasalonki, seinät leikkauksilla koristettua amerikkalaista pähkinäpuuta, katto valkoinen ja lattia marmorimosaiikkia. Huonekalut kiilloitettua pähkinäpuuta, topatut ja punaisella nahalla päällystetyt; pöydät marmori

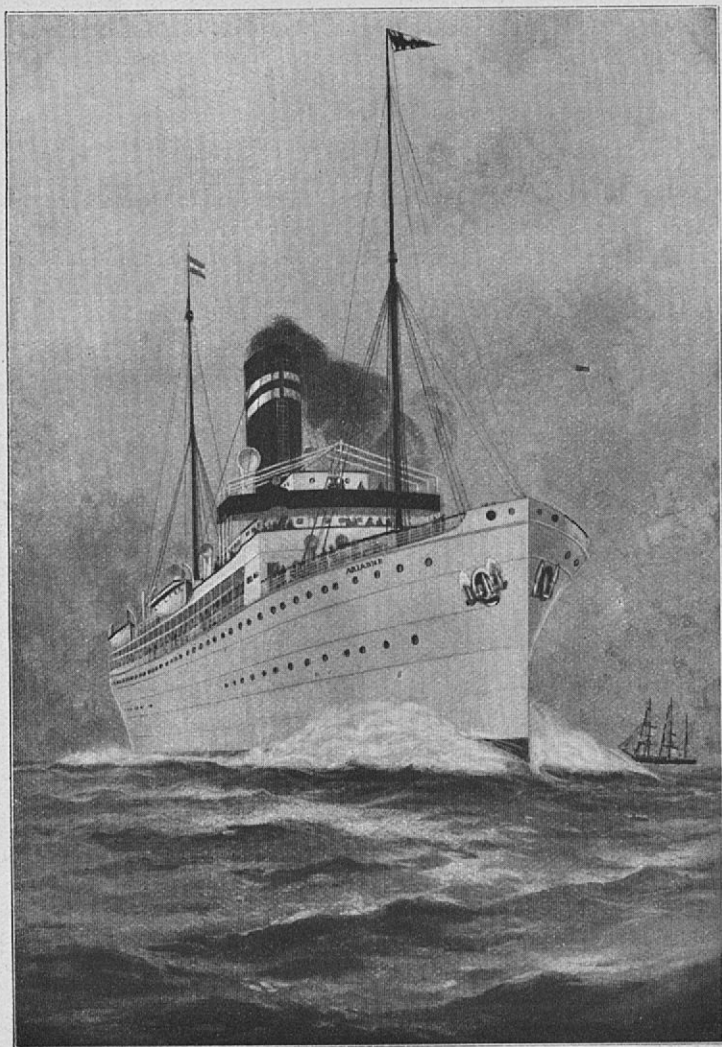
levyiset. Konehuoneen kailletista perään päin on järjestetty tilava pelisalonki, sisustettu kiilloitetulla mahongilla, katto valkoista ja mahonkia, lattia peitetty »interlocking rubber tiling»illä. Topatut huonekalut siniharmaalla nahalla päällystetyt.

Tupakkasalongin etupuolella on katettu osasto suurine ikkunoineen, mukavine korituoleineen ja sohvineen, missä vedolle arat matkustajat voivat lepäillä ja täysin suojattuina tuulelta nauttia raikkaasta meri-ilmasta. Sieltä vie kaksi ovea edessäpäin olevalle suu-
relle avoimelle kannelle, josta on vapaa näköala laivan keulapuolen yli. Tännekin on sijoitettu hyvin mukavia sohvia ja lepotuoleja. Viiden jalan korkuinen laitasuojus keulanpuoleisella reunalla pakoittaa tuulen nousemaan melkoisesti kannellaolijain päitten yli.

Katetusta osastosta johtavat portaat ylös tilavalle komentokansalle, missä on kapteenin hytti ja karttahuone. Täällä ollaan viiden kerroksen korkeudessa, lastiruumaa lukuunottamatta, ja näköala upean laivan yli on erinomainen. Varsinkin tekee peräkansi suurenmoisen vaikutuksen leveine käytävineen, sohvineen ja monine pelastusveneineen, jotka viimeksimainitut ovat varustetut mitä uuden-
aikaisimmilla vesillelaskuvehkeillä.

Leveitä, mukavia portaita myöten tullaan alas pääkannelle, missä suuri joukko ensi luokan hyttejä sijaitsee tilavien käytävien varsilla. Hytit ovat valkeiksi maalatut, kalustossa vihreät moquette-päällykset, ikkuna- ja oviverhot samaa tyyliä. Naistensalonki peräpuolella on paneloitu vaahteralla ja afrikkalaisella pähkinäpuulla ja koristeltu upotuksilla; huonekalujen päällykset terrakottaväriset, lattiassa parketti, pianiino rakennettu salongin tyyliin. — Tammella sisustettu ruokasali tekee perin hienon ja levollisen vaikutuksen kauniine, yksinkertaisine upotuskoristeineen. Salissa on tilaa 150 hengelle. Näiden kahden salongin välitse kulkee mahonkiseinäinen korridor, joka on kaunistettu aistikkailta täytteillä ja pilastereilla; lattia on peitetty »interlocking rubber tiling»illä eli niinsanotulla »kumi-mosaiikilla». Tämän käytävän varrella sijaitsevat loistohytit, valkoiset, kapeilla kulturalistoilla koristetut. Suurine ikkunoineen, mukavine rautasänkyineen ja mahonkisine saranatuoleineen, pesu- ja vaatekaappeineen ne antavat takeet mitä miellyttävimmästä ja mukavimmasta Itämeren-matkasta.

Kaikissa näissä salongeissa on suuret ikkunat särmikkääksi hio-
tusta lasista sekä tyylikkäästä uutimet veistoskoristeisissa pitimissä.

„Ariadne“.

Ilmavat kattoikkunat päästävät sisään valoa ja raitista ilmaa; etenkin ruokasalin mahtava, värillinen lasikupoli tekee kerrassaan suurem-
moisen vaikutuksen.

Pääkannella on myöskin alapäälyllystöllä hyttinsä ja ruokailu-
huoneensa. Miehistön kanssi on aivan keulassa. Alakannella on
toisen ja kolmannen luokan matkustajain suojat. Kaikkiaan voi
laiva mukavasti ottaa 286 matkustajaa, joista enimmät ensi luokkaan.

Turvallisuuslaitteet vastaavat ankarimpiakin vaatimuksia. Pelas-
tusveneitä on 8, joihin kuhunkin sopii 40 matkustajaa, siis kaikkiin
yhteensä 320 henkeä. Yksi näistä veneistä on varustettu niin voi-
makkaalla moottorilla, että se pystyy hinaamaan kaikkia muita.
Veneet lasketaan vesille hyvin nopeasti Welinin patenttideverttien
avulla. Pelastusvöitä on riittävästi kaikille matkustajille. Tulen-
sammutusta varten on kullakin kannella paloposteja valmiiksi kiinni-
ruuvattuine letkuineen lasikaapeissa.

Laivaan tulee myös langaton sähkölennätin.

* * *

V. 1914 ovat »Ariadnen» kulkuvuorot järjestetyt seuraavasti:

Lähtö Stettinistä	keskiviikkoisin	2.15 i. p.
„ Swinemündestä	„	5.15 „
Tulo Rääveliin	perjantaisin	7.00 a. p.
Lähtö Räävelistä	„	8.45 „
Tulo Helsinkiin	„	11.45 „
Lähtö Helsingistä	lauvantaisin	2.00 i. p.
Tulo Rääveliin	„	6.00 „
Lähtö Räävelistä	„	8.00 „
Tulo Swinemündeen	maanantaisin	7.00 a. p.
„ Stettiniin	„	11.30 „

Laivaan voi myös tulla tai siitä poistua Swinemündessä, jolloin
voitetaan muutama tunti aikaa.

Pilettien hinnat.

Yksinkertainen matka Helsingistä Stettiniin tai Räävelistä Stetti-
niin I luokassa Smk. 70: —, II luokassa Smk. 50: —, III luokassa
Smk. 30: —. Loistohyteistä kannetaan lisämaksuna Smk. 35: — ja
yksityishyteistä Smk. 25: — tai 15: — riippuen hytin asemasta.

Lapset 2 ja 12 ikävuosien välillä maksavat puolet piletin hinnasta. Paluupileteistä ei myönnetä alennusta.

Ruuasta on I ja II luokan matkustaja velvollinen maksamaan Smk. 15: — Helsingin—Stettinin ja Räävelin—Stettinin matkalta.

Matkustajat, jotka Swinemündessä astuvat laivaan tai siitä pois, eivät sen johdosta saa hinnanalennusta.

* * *

Swinemünden ja Stettinin välillä toiselta puolen sekä Berliinin ja Hampurin välillä toiselta puolen liittyy *junain kulku* seuraavasti »Ariadnen» vuoroihin:

	15. 6.—15. 9.	28. 6.—5. 9.	15. 5.—15. 9.	
Lähtö Swinemündestä:	7.52	11.59	12.22	4.04
Tulo Berliiniin:	10.59	3.14	3.20	7.28

	15. 6.—15. 9.	
Lähtö Swinemündestä:	7.52	1.25
Tulo Hampuriin:	2.25	9.07

	27. 6.—15. 8.	
Lähtö Stettinistä:	1.27	1.38
Tulo Berliiniin:	3.39	3.43
Lähtö Stettinistä:	2.22	
Tulo Hampuriin:	9.07	

		29. 5.—30. 9.
Lähtö Berliinistä:	9.40	10.49 12.15
Tulo Stettiniin:	11.49	1.55 2.19

	28. 6.—16. 8.	27. 6.—31. 8.	15. 5.—15. 9.	27. 6.—31. 7.
Lähtö Berliinistä:	10.34	12.49	1.02	2.19
Tulo Swinemündeeseen:	1.49	3.39	4.15	6.08
Lähtö Hampurista:	8.50			
Tulo Stettiniin:	2.45			
Lähtö Hampurista:	8.50			
Tulo Swinemündeeseen:	4.17			

Aika k:lo 6²⁵ j. pp. k:lo 5.58 e. pp. on merkitty minuuttinumeroitten alla olevalla viivalla.

Muita ulkomaisia kulkuyhteyksiä.

Paitsi Helsingin—Stettinin pikalinjaa ylläpitää Suomen Höyrylaiva-Osakeyhtiö liikennettä vielä seuraavilla linjoilla:

Helsinki—Hanko—Kööpenhamina—Hull.

»Titania»	ja	»Arcturus»
Lähtö Helsingistä tiist. klo 7 i. p.		Lähtö Hullista keskiviikkona i. p.
„ Hangosta keskiv. „ 4 „		riippuen vuorovedestä.
Tulo Kööpenham. perjant. aam.		Lähtö Kööpenhaminasta lauant.
Lähtö Kööpenham. „ klo 10 a.		klo 12 päiv.
Tulo Hulliin sunnunt. keskipäiv.		Tulo Helsinkiin maanant. aam.

Turku—Hanko—Kööpenhamina—Hull.

»Polaris»	ja	»Urania»
Lähtö Turusta perjant. illalla.		Lähtö Hullista lauant. i. p. riip-
„ Hangosta lauant. klo 4 i. p.		puen vuorovedestä.
Tulo Kööpenh. maanant. aam.		Lähtö Kööpenhaminasta tiist. klo
Lähtö Kööpenh. „ klo 12 p.		12 päiv.
Tulo Hulliin keskiviikk. i. p.		Tulo Turkuun torstaina aamulla.

HUOM.! Hangosta ja Hullista lauantaisin lähtevät laivat poik-
keavat Sliteen (Gotlannilla) toukok. 28 p:stä alkaen syyskuun lop-
puun.

Turisti-linja.

Pietari—Helsinki—Hanko—Tukholma:

»Wellamo», »Uleåborg», »von Döbeln», »Torneå».

Kesä, heinä ja elokuussa.

Lähtö Pietarista maanantaisin, keskiviikkoisin, perjantaisin klo 4 i. p., lauantaisin*) klo 6 i. p.	Lähtö Tukholmasta (via Hanko) tiistaisin, keskiviikkoisin*), tors- taisin, lauantaisin klo 6,30 i. p.
Lähtö Helsingistä (via Hanko) tiistaisin, torstaisin, lauantai- sin, sunnuntaisin klo 11,30 a.p.	Lähtö Helsingistä keskiviikkoisin, torstaisin, perjantaisin klo 10 i. p., sunnuntaisin klo 8 i. p.
Tulo Tukholmaan maanantaisin, keskiviikkoisin, perjantaisin, sunnuntaisin a. p.	Tulo Pietariin maanantaisin, tors- taisin, perjantaisin, lauantai- sin keskipäivällä.

HUOM.! Touko- ja lokakuussa kaksi vuoroa ja syyskuussa
kolme vuoroa viikossa erityisen aikataulun mukaan.

*) Keskiviikkovuorot Tukholmasta alkavat kesäk. 17 p:nä, lau-
vantaivuorot Pietarista kesäk. 20 p:nä.

HUOM.! Maarianhamina. Kesä, heinä ja elokuussa poikkeaa Maarianhaminaan lauantailaiva Pietarista (»Wellamo») ja keski- viikkolaiva Tukholmasta.

HUOM.! Hanko. Kesä, heinä ja elokuussa ei Tukholmasta lauantaisin lähtevä laiva poikkeakaan Hankoon.

Asiamiehiä. Stettin: Gustav Metzler. **Hull:** John Good & Sons, Ltd. **Kööpenhamina:** Fritsche & Co. **Tukholma:** Aktiebolaget Nyman & Schultz; Nordisk Resebureau, Operahuset. **Pietari:** Hj. Höckert, Vasilij Ostrov, Finljandskaja Pristan; Pohjoismainen matkatoimisto, Suuri Tallikatu 29, Cie Internationale des Waggons Lits, Newski 22. **Rääveli:** Carl F. Gahlnäck. **Moskova:** E. Garbell, Kusnetskij Most, Ruht. Gagarinin talo; Pohjoismainen matkatoimisto, Hotel Metropol. **Berliini:** Verkehrsbureau »Norden«, Unter den Linden 30; Schwedisches Reisebureau, Unter den Linden 25. **Turku:** A. B. Joh. Gust. Wikeström O. Y. **Hanko:** Karl Boström. **Helsinki:** Suomen Matkailutoimisto, Pohj. Esplanadink. 21.

Johdanto.

Nimityksellä »Grossberlin» (Suur-Berliini) ymmärretään koko sitä kaupunki- ja esikaupunki-ryhmää, joka vähitellen on syntynyt varsinaisen Berliinin ympärille. Vaikka nämä kaupungit ovat jääneet kunnallisessa suhteessa itsenäisiksi yhteiskunniksi, ovat ne kuitenkin siksi läheisesti kiinnikasvettuneet varsinaiseen pääkaupunkiin, että ne yhdessä muodostavat yhden ainoan mahtavan suurkaupungin. Tämän asukasluku nousee yli kolmen miljoonan ja pinta-ala on 63 km².

Keskustan muodostaa se osa, jota rajoittavat nuo kaksi huomattavinta katua, pohjoisessa »Unter den Linden» ja etelässä Leipzigerstrasse. Tämän keskustan länsirajana on Leipziger Platz ja Brandenburger Tor, itärajana Schlossplatz ja Dönhofsplatz. Keskeltä sen halkaisee pohjoisesta etelään kolmas suuri pääkatu, Friedrichstrasse. Tietyksi on Grossberlinissä vielä koko joukko katuja ja paikkoja, jotka liikenteensä suurkaupunkimaisuudessa eivät jää jäljelle keskustasta (kuten esim. raatihuoneen seutu, Spittelmarkt, Alexanderplatz y. m. idässä, Potsdamerstrasse, Wittenbergplatz y. m. lännessä). Mutta varsinainen liike- ja turistielämä keskittyy kuitenkin mainittuun keskusosaan, missä sijaitsevat sekä suurimmat kauppahuoneet ja hotellit että myös osa tärkeimmistä nähtävyyksistä ja huvipaikoista.

Levää bulevardi »Unter den Linden», joka ulottuu Brandenburger Tor'ista keisarilliseen linnaan, on Berliinin huomattavin ja kaunein katu. Palatsit, loistohotellit ja julkiset rakennukset reunustavat sitä. Ei mikään raitiotieliikenne saa rikkoo »Lindenin» aristokraattista leimaa. Kauppa rajoittuu täällä muutamiin ylen kalliisiin hintaisiin loistomyymälöihin, jotka ovat tarkoitettut turistimiljonää-

Unter den Lindenin ja Friedrichstrassen pohjoinen kulma.

reja varten. Yleisö ei siellä ryntää eteenpäin eikä tungeksi, vaan liikuskelee hiljalleen suloisessa toimittomuudessa.

Vallan toisenluonteisia ovat Friedrich- ja Leipzigerstrasse. Kaupaliikkeen vilkkaudesta huolimatta on ensinmainitulla kadulla kuitenkin kansainvälisen turistielämän leima, mikä johtuu lukuisista suurista ravintoloista ja huvittelupaikoista. Varsinainen liikesuoni ja tungoksen polttopiste on kuitenkin Leipzigerstrasse. Sen varrella sijaitsevat huomattavimmat ja eniten käytetyt kauppahuoneet, ja sitä pitkin vilisee tuhkatieheään raitiovaunuja yhdistäen kaupungin itäisen ja läntisen puolen (»Osten» ja »Westen»). Vilkkaimmillaan tämä liikenne on Leipziger Platzilla, joka on yhtymäkohtana keskustan ja läntisten kaupunkialueiden välillä.

Niitä varten, joilla on tilaisuus viipyä Berliinissä vain muutamia päiviä ja jotka haluavat käyttää aikansa mahdollisimman tarkoin, pantakoon tähän joitakuita viittauksia ja neuvoja, miten on paras jakaa päivänsä *nähtävyyksien, ostoksien tekemisen* ja *huvittelun* kesken. Seuraavissa kolmessa luvussa annamme ensin muutamia käytännöllisiä tietoja, sitten yleiskatsauksen tärkeimpiin nähtävyyksiin ja lopuksi ohjelmaehdotuksen 2-päiväistä ja 10-päiväistä Berliinissä oleskelua varten.

Koska varsinaiset *nähtävyydet* yleensä ovat avoinna vain klo 3:een asti, on tälle ohjelman osalle varattava aamupäivä. Huomattava on, että berliiniläiset (kuten kaikkikin saksalaiset) syövät päivällisensä klo 12:n ja 3:n välillä. Päivällisateria (joka hyvissäkään ravintoloissa ei ole kallis) on saatavissa säännöllisesti ainoastaan tähän aikaan. Mutta sellaisissakin ravintoloissa, joissa tarjoilu tapahtuu yksinomaan à la carte (esim. Kempinski), on parasta aterioida mainittuna aikana. Sunnuntaisin on suotavinta käydä ravintolassa ennen klo 1:tä, koska näinä päivinä kaikkialla vallitsee tavaton tungos, berliiniläisillä kun on tapana silloin aterioida kaupungilla. Käytännöllistä on yhdistellä matkojaan siten, että erinäisissä merkkipaikoissa käydessään samalla katselee huomattavia katuja, toreja, muistopatsaita y. m. Niinpä esim. tutustuu Unter den Lindeniin samalla kun käy museoissa, linnassa ja tuomiokirkossa; käynti valtiopäivätalossa sopii yhdistää ajeluun Tiergartenin läpi; kaupunkirautatiestä (Stadtbahn) saa käsityksen, kun ajaa »Bahnhof Friedrichstrasse»lta (huom.! erityinen ylöskäytävä paikallisliikennettä varten) kansainväliseen taidenäyttelyyn »Lehrter Bahnhof»in kohdalle; eläin-

Unter den Lindenin ja Friedrichstrassen eteläinen kulma.

tieteelliseen puutarhaan (»Zoologischer Garten») ajettaessa käytettävään maanalaista rataa (»Untergrundbahn»), joka on nähtävyys, mihin kaikkien tulee ehdottomasti tutustua.

Käyntiä jossakin suuressa »tavarahuoneessa» (*Warenhaus*) ei kenenkään pidä laiminlyödä, vaikkei aikoisikaan ostaa mitään, sillä ostopakkoa ei ole. Käsitys, että niissä saa ostaa »halpaa ja huonoa», on harhaluulo. Tavara on laadultaan yhtä hyvää kuin erikoiskaupoissa, välistä parempaakin. Iltpäivisin klo 4—7 on näissä myymälöissä tungos kuitenkin niin suunnaton, että vain suurella ajanhukalla saa jotain ostetuksi; tähän tarkoitukseen valitaan sen vuoksi mieluummin aamupäivä. Jos aikoo tehdä suuremman määrän ostoksia, on parasta heti pyytää jostakin kassasta n. s. »Sammelbuch», jolloin ei tarvitse maksaa kustakin ostoksesta erikseen, vaan saa sen sijaan suorittaa koko summan yhdellä kertaa. Suurista tavaramyymälöistä on *A. Wertheim* rakennustaiteellisessa suhteessa huomattavin ja muutenkin eniten käytetty. Sen rinnalla on vielä mainittava *Tietz Leipzigerstrassen* itäpäässä (*Dönhofplatz*) ja »*Kaufhaus des Westens*» *Wittenbergplatzin* laidassa. Käynti viime mainituissa sopii hyvin yhdistää *Zoologischer Garteniin* tehtävään matkaan, sillä maanalaisella sähköradalla on asema juuri *Wittenbergplatzin* kohdalla. Kaikki tavaramyymälät järjestävät aika-ajoin erikoismyyntejä, joista saa varsin huokealla ostaa määrätynlaisia tavaroita, laadultaan hyviä. Suuret ilmoitukset päivälehtien sunnuntainumeroissa antavat tiedon näistä myynneistä. (Niitä on esim. »*Weisse Woche*», »valkoinen viikko», s. o. kaikenlaisten liinatarin myynti, j. n. e.)

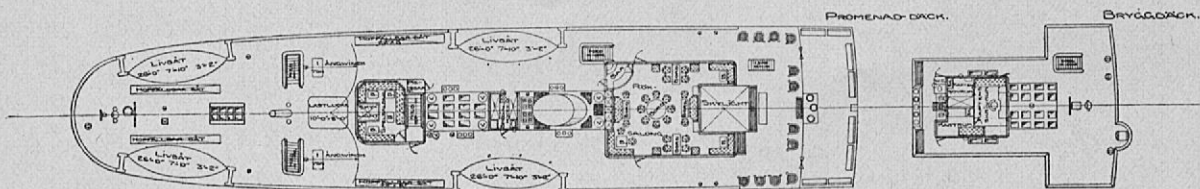
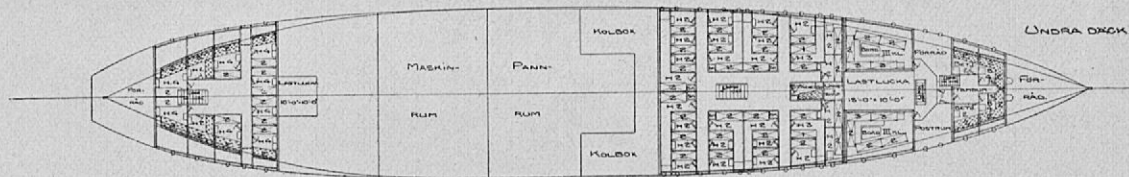
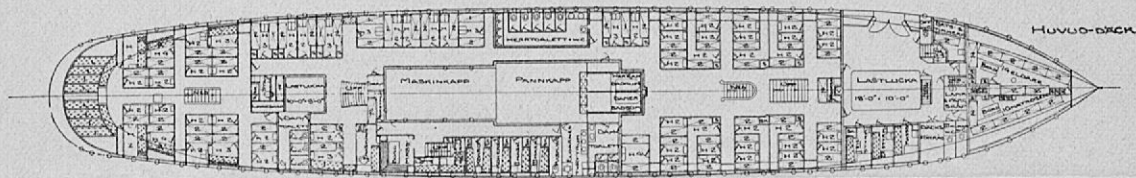
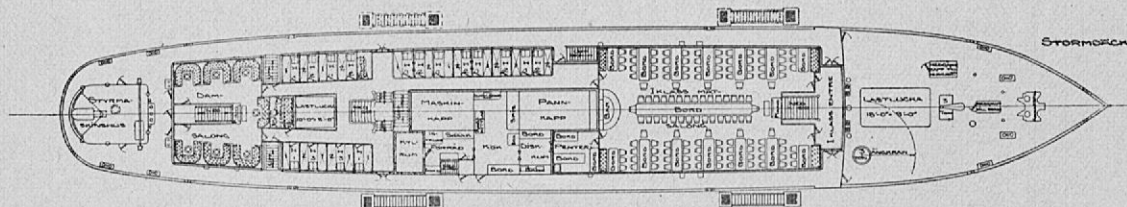
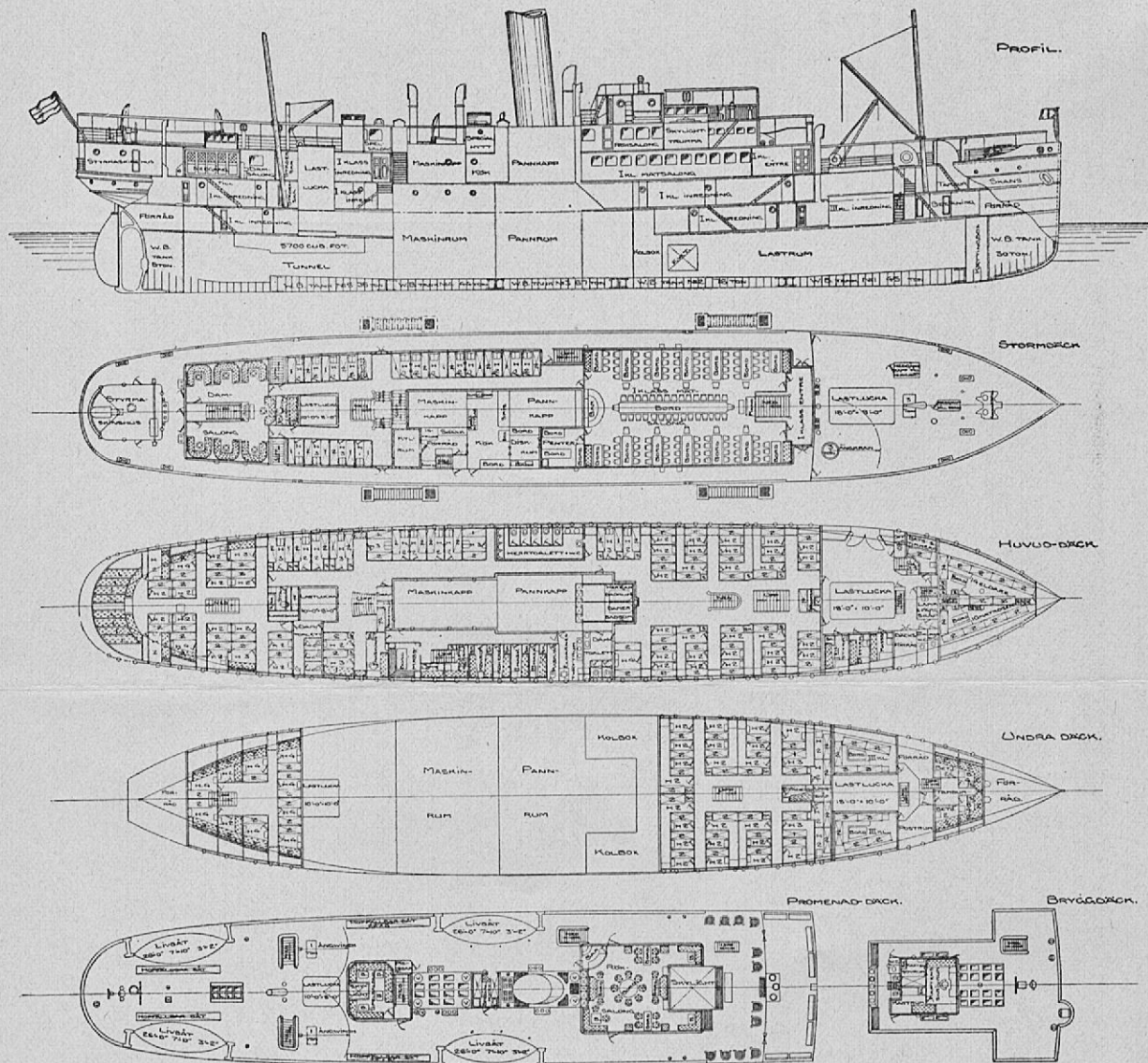
Mitä huveihin tulee, riittääkööt seuraavat viittaukset: »*Deutsches Theater*» ja »*Lessing-teatteri*» ovat näyttämötaiteen huomattavimmat edustajat. »*Kammerspiele*»-teatterissa esiintyy kesäiseen aikaan useimmiten vain vierailevia seurueita. Pikantit salonkikappaleet ranskalaiseen tapaan ovat »*Trianon-teatterin*» alana. Hoviteatterit ovat heinä- ja elokuun suljettuina. »*Apollo*» ja »*Metropol-teatterin*» ohjelmistossa on suuria pukukappaleita (n. s. »*Ausstattungsstücke*») sekä revyyesityksiä (joiden teksti on paikallisten viittailujensa takia toisinaan käsittämätön muukalaiselle). »*Wintergarten*»in oivallinen varietee on näkemisen arvoinen. Erityinen vetovoima ulkomaalaisille, jotka haluavat tutustua Berliinin yöelämään, on »*Palais de danse*» (*Metropol-teatterin* talossa), jonne hieno demimondi kokoon

DIMENSIONER.	
LONGS RR	260'-0"
BREDD MALLAO	43'-6"
DJUP TILL AWNED	28'-3"

S. S. ARIADNE.

SKALA 1:200.

LASTRUMSVOLYMER PÅ GÄRNING OCH UNDER BALK.	
FÖRNUM MED TRUMMA	25600 F ³
AKTERUM	8100 "
AHT. HELLOS H. TRUMMA	7500 "
SUMMA =	42200 F ³

tuu tanssimaan klo 11 illalla (pääsymaksu 5 mk.) Myöskin muutamissa hienoissa ravintoloissa, kuten esim. Riche'ssä »Lindenin» varrella sekä lukuisissa cabareteissa (joissa ohjelma alkaa vasta klo 11:n jälkeen illalla), voi tutkia maailmankaupungin yöelämää. Sirkukset ovat avoinna vain talvella. Hyvin suositeltava on käynti »Lunapark»issa Halenseessä, missä on suurenmoisia ravintolaterasseja sekä lukuisia huvituksia ja yllätyksiä amerikkalaiseen tyyliin. Sinne ajaa huokeimmin raitiotielinjalla A, lähtien Linkstrasselta (Potsdamerstrassen alkupäässä).

Uusia yrityksiä ja jättiläismäisiä huvittelulaitoksia (Eispalast, Admiralsgartenpalast y. m.) syntyy alituisen yhtä äkkiä kuin jälleen katoakin, niin että maailmankaupungin viimeisimmistä huomiotaherättävistä uutuuksista voi saada tiedon vain jokapäiväisistä sanomalehdistä.

I. Muutamia käytännöllisiä tietoja.

Pohjoisesta tulevia junia varten on kaksi asemaa: *Lehrter Bahnhof* Hampurista ja *Lyypekistä* sekä *Stettiner Bahnhof* Kööpenhaminasta ja Stettinistä tulevia junia varten. Kantaja (Gepäckträger) pitää huolen matkatavaroista (taksa: 25 Pf. matkalaukusta, jonka paino on enintään 25 kg.; kultakin ylimenevältä 25 kg:lta 10 Pf. lisää). Matkatavarain hotelliin toimittaminen voidaan myös jättää kuljetusosakeyhtiö »BzBg»lle (= Bahnamtlich zugelassene Berliner Gepäckbeförderung), jolla on konttori joka asemalla. Maksu on verrattain huokea; pakaasi tuodaan hotelliin jonkun tunnin kuluttua, paitsi milloin matkustaja saapuu illalla, jossa tapauksessa hän saa pakaasinsa vasta seuraavana aamuna. Tulee kuitenkin aina itse olla läsnä tullauksessa, ellei tätä ole toimitettu jo aikaisemmin matkan varrella.

Asunto ja ruoka y. m.

Lukemattomista hotelleista ja pensioneista mainittakoon tässä niiden matkustajain varalta, jotka ovat ensi kertaa Berliinissä käymässä, muutamia keskustaseudun huokeampia:

Hotelleja: *Schlössers Hotel*, Jägerstr. 7, huone 3–5 Rmk.; *Friedrichshof*, Friedrichstr. 93, 3–6 Rmk.; *Westfälischer Hof*, Neustädtische Kirchstr. 13, 2½–6 Rmk.; *Prinz Wilhelm*, Dorotheenstr. 14, 2½–6½ Rmk.; *Frankfurter Hof & Helvetia*, Mittelstr. 5/6, 2–5 Rmk.; *Kronprinz*, Luisenstr. 20, 2–8 Rmk.

Pensioneja: *Porsch*, Charlottenstr. 50/51, 4½—14 Rmk.; *Schultz-Vielhack*, Französische Str. 21, 4—8 Rmk.; *Cranz*, Kronenstr. 6, 3—8 Rmk.; *v. Engelbrecht*, Dorotheenstr. 29, 4½—5½ Rmk.; *Kirstein*, Potsdamerstr. 13; *Damenheim*, Königgrätzerstr. 62.

Viiniravintoloita: kaikissa ensi luokan hotelleissa; *Hiller*, Unter den Linden 62; *Dressel*, Unter den Linden 50; *Haus Trarbach*, Behrenstr. 47 (päivällinen klo 12—5, 2—3 Rmk.); *Kempinski & Co.*, Leipzigerstr. 25, halpa ja hyvä (paljon käytetty); *Rheingold*, Bellevuestr. 19 (jättiläislaitos); *Kaiserkeller*, Friedrichstr. 178; *Traube*, Leipzigerstr. 117; *Winzerstuben*, Leipzigerstr. 31 (remuava mieliala iltasilla).

Olutravintoloita: *Linden-Restaurant*, Unter den Linden 44; *Zum Schultheiss*, Unter den Linden 56 ja Potsdamerplatz; *Siechen*, Behrenstr. 23 ja Potsdamerplatz; *Patzenhofer*, Friedrichstr. 71; *Pschorrbräu*, Friedrichstr. 165; *Sedlmayer zum Spaten*, Friedrichstr. 172; *Weichenstephan*, Friedrichstr. 176; *Löwenbräu*, Französische Str. 25. — Luonteenomaisia Berliinille ovat lukemattomat huokeat *Aschingers Bierquellen*.

Kahviloita: *Bauer*, Unter den Linden 26; *Viktoria-Café*, Unter den Linden 46; *Josty*, Bellevuestr. 21; *Kaiser-Café*, Friedrichstr. 176; *Kerkau*, Behrenstr. 48.

Huvittelupaikkoja:

Teattereista mainittakoon:

Königliche Oper, Unter den Linden.

Königliches Schauspielhaus, Gendarmenmarkt.

Deutsches Theater, Schumannstr. 13 a.

Kammerspiele, An der Kronprinzenbrücke.

Neues Theater, Schiffbauerdamm 5.

Trianon-Theater, Georgenstr. 9.

Kleines Theater, Unter den Linden 44.

Lustspielhaus, Friedrichstr. 236.

Neues Schauspielhaus, Motzstr. 80.

Metropol-Theater, Behrenstr. 55 (revyy- ja balettiesityksiä).

Varieteepaikkoja:

»Wintergarten» Sentraalihotellissa Bahnhof Friedrichstrassen luona.

Apollo-Theater, Friedrichstr. 218.

Eispalast, Lutherstr. 22/24.

Luna-Park, Halensee.

Kulkuneuvot ovat Berliinissä erinomaiset. Paitsi lukemattomia raitioiteitä, autobus- ja hevosomnibusvaunuja on liikenteen välittäjinä vv. 1874—82 rakennettu *Stadtbahn*, joka kulkee kaupungin läpi idästä länteen, vv. 1867—77 rakennettu *Ringbahn* pohjoisia ja eteläisiä kaupunginosia varten sekä vv. 1896—1902 rakennettu nopeakulkuinen sähkörata *Hoch- und Untergrundbahn* (korko- eli »ilmarata» ja maanalainen rata), joka nyttemmin yhdistää etäisimmät kaupunginosat toisiinsa. Pientä kiertomatkaa viime-mainitulla ei pidä milään ehdolla laiminlyödä. Hevosajopelit ovat vuosi vuodelta yhä enemmän väistyneet automobiilien tieltä ja ovat enää käytännössä tuskin nimeksi.

Kesäkuukausina järjestävät seuraretkiä ympäri kaupunkia m. m.: *H. Käse*, Unter den Linden 46, lähtö klo 10 ja klo 3, maksu Rmk. 3.50; *Union*, Unter den Linden 22, klo 10 ja klo 3, kestää 3 tuntia, maksu Rmk. 5.—; *Wallroth*, Unter den Linden 27, klo 10¹/₂ ja 3¹/₂, 3 tuntia, Rmk. 3.50.

Posti ja lennätinlaitos: Pääposti Königstrasse. Lähimmän postikonttorin osoite on mainittuna jokaisessa kirjelaatikossa. Miltei joka postikonttorissa on myös telegrafikonttori. Pikakirjeitä (*Rohrpost-brief*) kuljetetaan n. s. *putkipostissa* (*Rohrpost*) vastaanottajalle 1—2 tunnissa (25 ja 30 Pf.). *Postimaksu* Grossberlinin alueella 5 Pf.; Saksassa ja Itävalta-Unkarissa oleviin paikkoihin kirje 10 Pf.; kirjekortti 5 Pf.; ulkomaille kirje 20 Pf., kirjekortti 10 Pf. — Sisäänkirjoitetun ja vakuutetun lähetyksen saajan on esitettävä passinsa saadakseen lähetyksen postilaitoksesta.

Raha. 1 Reichsmark (= 100 Pfennige) arvoltaan Smk. 1.25, esiintyy seuraavina rahalajeina: 1 ja 2 Pfennig (vaskirahoja); 5, 10 (»Groschen») ja 25 Pf. (nikkelirahoja); 50 Pf., 1, 2, 3 ja 5 Mark (hopearahoja); 10 ja 20 Mark (kultarahoja); 5, 10, 20, 50, 100, 500, 1.000 Mark (seteleitä).

Kylpylöitä: *Admiralsbad*, Friedrichstr. 101—102 (kallis loisto-kylpylä); *Admiralsgartenbad*, Alexanderplatz 3; *Augustenbad*, Köpenickerstr. 60/61; *Verein der Wasserfreunde*, Königsgrätzerstr. 19, j. n. e.

Sanomalehtiä: *Berliner Tageblatt* (demokraattinen); *Vossische Zeitung* (vapaamielinen); *Der Tag* (johon kuuluu erityinen kirjallinen ja tieteellinen lisälehti, otsakkeet punaisella painetut, »der rote Tag»); *Berliner Lokalanzeiger* (puolueeton); *Norddeutsche Allgemeine Zeitung* (virallinen); *Tägliche Rundschau* (saksalais-kansallinen); *Ber-*

liner Zeitung am Mittag («Bezett» = B.Z.); maanantaisin ilmestyy pirteä demokraattinen Die Welt am Montag y. m.

Matkatoimistoja: Amtliches Reisebureau im Potsdamer Bahnhof (avoinna 8—7, sunnunt. 9—1); Weltreisebureau Union, Unter den Linden 22; Internationales Bureau der Schlafwagengesellschaft, Unter den Linden 57/58; Verkehrsbureau Norden, Unter den Linden 30; Schwedisches Reisebureau, Unter den Linden 22/23.

II. Nähtävyyksiä.

Vanha museo (Altes Museum)

Lustgartenin luona, vastapäätä linnaa. Avoinna arkipäivinä (paitsi maanantaisin) klo 10—4, sunnuntaisin klo 12—6. Vapaa pääsy. Schinkelin vv. 1824—28 rakentama kreikkalaistyylinen rakennus. Linnan edustalla oleva veistosryhmä, hevostenkesyttäjiä, on jäljennös Rooman Kvirinaalipalatsin antiikkisista alkuteoksista.

Etuhallissa, sisäänkäytävästä vasemmalle, on saksalaisten taiteilijain ja taideoppineitten marmorikuvia. Pääkäytävästä tullessa on ensinnä vastassa n. s. »Rotunde», kaunis kupolisali, josta veistokuva galleria alkaa. Sinne sijoitetut teokset ovat peräisin roomalaisen taiteen myöhäisimmältä ajalta eivätkä yleensä ole erityisen merkittäviä. Rotundesta tullaan pitkään ja kapeaan »pohjoissaliin» (Nordsaal), sieltä vasemmalle »länsisaliin» (Westsaal) ja oikealle »itäsaliin» (Ostsaal). »Pohjoissalissa» on kreikkalaisia veistoksia 5:nneltä vuosisadalta e. Kr. Huomattavia niistä ovat seuraavat numerot: 7. Amatsoni, mahdollisesti Polykleitoksen muk.; 193. Hermafrodiitti (4:nneltä vuosisadalta e. Kr.); 208. Tanssiva menadi (pääton). »Itäsalissa» on roomalaisia veistoksia: 342. Caesarin rintakuva; 384. Caracallan rintakuva. »Länsisalissa» on kreikkalaisia veistoksia 5:nneltä ja 4:nneltä vuosisadalta e. Kr.: 1482. Hautapylväs erään tytön haudalta, huomattava vanhimman taiteen tuote; 1455. Runoilija Anakreonin rintakuva. »Länsisalin» takana on kaksi pienempää salia: Etruskischer Saal korkokuvineen ja sarkofageineen sekä Archaischer Saal, jossa on kreikkalaisia veistoksia 6:nneltä vuosisadalta e. Kr., m. m. huomattava N:o 308, parrakas mies, oivallinen muinais-attikalaisen taiteen tuote.

»Pohjoissalista» vievät kaksoisportaat yläkerrokseen, missä on n. s. »Antiquarium». Se on jaettu viiteentoista pienempään saliin ja

sisältää antiikkisia pikkutaiteen tuotteita, pronssseja, pystykuvasia, kultasepänteoksia, lasitavaroita, kameoja, vaaseja, terrakotta-esineitä y. m. s. Mielenkiintoisin on saliin N:o 4 sijoitettu kuuluisa »Hildesheimer Silberschatz», v. 1868 Hildesheimissä esiinkaivettu hopeinen pöytä ja keittiökalusto, joka on ollut jonkun ylhäisen roomalaisen oma; se on otaksuttavasti peräisin Augustuksen ajoilta, mahdollisesti joku Teutoburgin metsän taistelussa vallattu sotasaalis.

Uusi museo (Neues Museum)

sijaitsee vanhan museon takana; viimeainitusta johtaa käytävä »pohjoissalista» Neues Museumiin. Avoimna arkipäivisin (paitsi maanantaisin) klo 10—4, sunnuntaisin klo 12—6. Vapaa pääsy.

Museo rakennettiin vv. 1843—55. Pohjakerroksessa on *egyptiläinen museo*, laatuaan kaikkein merkillisimpiä. Siinä on 12 salissa osittain kronologisesti järjestettyjä kokoelmia muinaisegyptiläistä taidetta ja taideteollisuutta: obeliskeja, veistokuvia, sarkofageja, vateja, hautakiviä, korkokuvia, skarabeus-kiviä, metalliteoksia y. m. hautauslöytöjä ja muinaisesineitä.

Ensimmäisessä kerroksessa on kokoelma *kipsivalanteita*, toisessa kerroksessa *vaskipiiroskabinetti*: 300,000 vaskipiiroslehteä sekä piirustuksia, kuvitettuja käsikirjoituksia 11—16:nnelta vuosisadalta y. m.

Kunnes uusi Pergamon-museo valmistuu, säilytetään tärkeimmät *pergamonilaiset veistokset* pylväshallissa Neues Museumin itäsvun edustalla.

Pergamonin linnavuorelle Vähässä-Aasiassa rakensi kuningas Eumenes II n. v. 180 e. Kr., aasialaisista galleista saamansa voiton muistoksi, suuren alttarin ja vihki sen Zeukselle. Alttarin sivuja reunusti 2½ m:n korkuinen marmorifriisi, joka esitti gigantomakhiaa, s. o. jumalien ja titaanien taistelua puolieläimellisiä gigantteja vastaan. Vv. 1878—80 insinööri Karl Humann Saksan valtion kustannuksella kaivoi esiin tämän alttarin. Gigantomakhia on laajin kreikkalaisen veistotaiteen muistomerkki, mitä on meidän päiviimme säilynyt, ja arvokas vastine Parthenonin veistoksille.

Kansallisgalleria (Nationalgalerie)

sijaitsee Neues Museumin takana. Avoimna: torstaisin klo 1—6, sunnuntaisin klo 12—6, muina päivinä klo 10—6. Torstaisin on pääsymaksu 1 Rmk., perjantaisin ja lauantaisin 50 Pf., muina päivinä pääsy on vapaa.

Korinttilaisen temppelin muotoinen rakennus valmistui v. 1876 ja sisältää rikkaan ja hyvän valikoiman saksalaisen maalaustaiteen mestariteoksia 18:nneen vuosisadan loppupuolelta meidän päiviimme asti. »Natsarealainen» koulu on täällä oivallisesti edustettuna. Adolf Menzelin hämmästyttävää monipuolisuutta ei missään opi tuntemaan niin hyvin kuin täällä. Myöskin Feuerbachin ja Böcklinin parhaita teoksia on kokoelmassa muutamia. Pieni mutta oivallinen valikoima ulkomaalaisten, etenkin ranskalaisten taiteilijain teoksia antaa käsitoksen niistä vaikutteista, joita saksalainen taide on ulkoapäin saanut.

Keisari Fredrikin museo (Kaiser Friedrich-Museum)

sijaitsee museosaaren läntisellä niemellä Montbijou-sillan lähellä. Avoinna arkipäivisin (paitsi maanantaisin) klo 10—6, sunnuntaisin klo 12—6. Pääsy tiistaisin ja keskiviikkoisin 50 Pf., muina päivinä vapaa.

Museo rakennettiin vv. 1897—1903. Maakerran pohjoispuoli sisältää muinaiskristillisiä, bysanttilaisia, roomalaisia ja goottilaisia veistoksia sekä koptilaisen ja persialais-islamilaisen taiteen tuotteita ynnä lisäksi saksalaisten veistokuvien jäljennöksiä. Eteläosassa on saksalaisia veistoksia (ja joitakuita tauluja), italialaisten veistokuvien jäljennöksiä sekä raha- ja mitalinäyttely.

Ylempänä sijaitsee kuuluisa taulukokoelma, joka sisältää tavattoman runsaasti taiteen mestariteoksia. Vanhan alankomaalaisen koulun tuotteista on erityisesti huomattava Gentin suuren alttarin ovet, van Eyck veljesten kuuluisa teos (sali 72). Vanhan saksalaisen koulun helmiä ovat Holbein'in maalama kauppias Giszen muotokuva ja Albrecht Dürer'in klassilliset muotokuvat, ennen kaikkea maailmankuulu Hieronymus Holzschuherin muotokuva (sali 67). Hollantilaisen koulun miehistä on Frans Hals erittäin hyvin edustettuna (sali 59). Niinikään on myös tšekäläinen Rembrandt-kokoelma suurimpia mitä on olemassa: »Danielin näky», »Siveä Susanna», »Mennonniittisaarnaaja Anslo rouvineen» (sali 61) j. n. e. Italialaisesta koulusta ovat vanhat mestarit paraiten edustetut; huomattakoon etenkin Fra Angelico'n »Viimeinen tuomio» (sali 32). Erittäin mainittavia teoksia ovat vielä seuraavat:

Jan van Eyck, »Mies neilikka kädessä» (sali 70); Hugo van der Goes, »Paimenten kumarrus» (sali 69); Rubens, »Diana ja nymfejä satyyrien hätyyttäminä» (sali 63); Donatello, »Johannes Kastaja» (sali

36); *Botticelli*, »Madonna» (sali 38); *Botticelli*, »Madonna ja soittavia enkeleitä» (sali 38); *Sebastiano del Piombo*, roomalaisen naisen muotokuva (sali 43); *Carlo Crivelli*, »Madonna ja pyhimyksiä» (sali 46); *Velasquez*, espanjalaisen naisen muotokuva (sali 49).

Taideteollisuusmuseo (Kunstgewerbemuseum)

Prinz Albertstrassen varrella. Avoinna arkipäivisin (paitsi maanantaisin) klo 10—4, sunnuntaisin klo 12—6. Vapaa pääsy.

Sisältää tavattoman runsaan kokoelman *taideteollisuuden tuotteita* keskiajasta uusimpaan aikaan asti: huonekaluja, metalliteoksia, kutomateoksia, lasimaalauksia, posliineja, kirjataidetta, seinäverhoja y. m. y. m. Erityisesti huomattavia: sali 30, huonekalusto kuningatari Marie Antoinetten budoaarista Versailles'istä. Suuri kupolisali 51: italialaisia majolika-teoksia; kokoelma on suuruudeltaan maailman ensimmäisiä. Keskimäinen kupolisali 65: Lüneburgin kaupungin raadin hopeinen pöytäkalusto. Sali 36: hopea-astioita 15:nneolta ja 16:nneolta vuosisadalla, ostetut 660,000 Rmk:lla v. 1874.

Kansatieteellinen museo (Museum für Völkerkunde)

Königgrätzerstr. 120. Avoinna joka päivä (paitsi tiistaisin) klo 10—4. Vapaa pääsy.

Maakerrassa ovat *esihistorialliset kokoelmat* ja *Schliemannin troialaiset löydöt*, molemmissa yläkerroksissa *etnologiset kokoelmat*, jotka runsautensa ja tieteellisen arvonsa puolesta kilpailevat British Museumin kokoelmain kanssa.

Meritieteellinen museo (Museum für Meereskunde)

Georgenstr. 34/36. Avoinna maanantaisin, keskiviikkoisin ja lauantaisin klo 10—3, sunnuntaisin klo 12—4. Vapaa pääsy.

Luonnontieteellinen museo (Museum für Naturkunde)

Invalidenstr. 43. Avoinna maanantaisin, keskiviikkoisin, torstaisin ja lauantaisin klo 10—4, sunnuntaisin klo 12—6. Vapaa pääsy.

Valtionpostimuseo (Reichspostmuseum)

Leipzigerstr. 16. Avoinna maanantaisin, tiistaisin, torstaisin ja perjantaisin klo 10—2, sunnuntaisin klo 12—2. Vapaa pääsy.

Esittää havainnollisesti kulkulaitoksen koko kehityshistorian.

„Unter den Linden“ ja Fredrik Suuren muistopatsas.

Ravené'n taulukokoelma (Ravené'sche Gemälde-sammlung)

Wallstr. 58 (ovi II). Avoinna tiistaisin ja perjantaisin klo 10–2. Vapaa pääsy.

Sisältää etenkin hyviä berliiniläisen ja düsseldorfilaisen koulun tauluja.

Hohenzollern-museo

Montbijouplatz 69. Avoinna arkipäivisin (paitsi lauantaisin) klo 10–3, sunnuntaisin klo 11 1/2–2. Pääsymaksu 25 Pf.

Sisältää kulttuurihistoriallisesti arvokkaan kokoelman muistoja brandenburgilais-preussiläisistä hallitsijoista ja heidän ajastaan.

Mark Brandenburgin museo (Märkisches Museum)

Märkischer Platz. Avoinna joka päivä (paitsi lauantaisin) klo 10–3. Vapaa pääsy.

Sisältää taide- ja kulttuurihistoriallisia antikviteettejä, joilla on yhteyttä Mark Brandenburgin ja Berliinin kaupungin historian kanssa.

Kuninkaallinen linna.

Asehuone (Zeughaus)

Unter den Linden, Linnansillan kohdalla. Avoinna arkipäivisin (paitsi lauantaisin) klo 10–2, sunnuntaisin klo 12–3. Vapaa pääsy.

Linnan ohella Berliinin suurenmoisin barokkirakennus, rakennettu vv. 1694–1706. Sisältää mielenkiintoisen ase- ja sotamuseon ja brandenburgilais-preussiläisen armeijan muistotemppelein. Asehuoneen edustalla on kaunis

Fredrik Suuren muistopatsas,

Rauch'in muovailema vv. 1840–51. Mielenkiintoisia ovat etenkin sen luonnolliskokoiset sivukuvat, jotka esittävät kuninkaan aikalaisia.

Kuninkaallinen linna (Das königliche Schloss).

Sisäänkäytävä Lustgartenin puolelta, ovi IV. Avoinna arkipäivisin klo 10–1, sunnuntaisin klo 11 $\frac{1}{2}$ –1 $\frac{1}{2}$. Pääsykortteja à 50 Pf. vasemmassa linnanpihassa. Joka puolitunti kuljetetaan matkailijoita läpi linnan. Nykyisen muotonsa on linna vähitellen saanut 18:nnellä ja 19:nnellä vuosisadalla tehtyjen lukuisien muutoks- ja lisärakennustöiden tuloksena.

Brandenburger Tor.

V. 1888–89 järjestetyt keisarilliset asuinhuoneet eivät ole yleisölle avoinna. Kaunis on sisempi linnanpiha, Schlüterin mestariteos. Juhlasaleista ovat etenkin seuraavat näkemisen arvoisia: pohjoisessa kylkirakennuksessa »Rote Drap d'or-Kammer» ja »Rittersaal», läntisessä kylkirakennuksessa »Weisser Saal» ja »Schlosskapelle».

Linnan länsipuolella on upea, vaikkei erittäin miellyttävä *Keisari Wilhelm I:n kansallismuistomerkki*, jonka on tehnyt R. Begas. Sitä vastoin on linnan takana Kurfürstenbrückellä seisova kaunis, Schlüterin vv. 1698–1703 muovailema

Suuren vaaliruhtinaan ratsastajapatsas

saksalaisen barokkitaiteen merkityksellisin tuote.

Tuomiokirkko (der Dom)

Lustgartenissa. Avoinna arkipäivisin klo 10–6. Vapaa pääsy. Jumalanpalvelus sunnuntaisin klo 10 ja klo 6. Rakennettu italialaiseen täysrenesanssi-tyyliin vv. 1894–1905; kustannukset nousevat 11½ miljoonaan markkaan.

Osa Tiergartenia.

Charlottenburgin linna ja hautarakennus.

Avoinna arkipäivisin klo 10–6, sunnuntaisin klo 11–6. Pääsy kortteja à 25 Pf. oikeassa linnan kylkirakennuksessa.

Linna on rakennettu vv. 1695–99, hautarakennus v. 1810. Viime mainitussa on kovaääninen puhelu kielletty. Huomattavia ovat Rauch'in muovailemat kuningatar Luise ja kuningas Fredrik Wilhelm II:n marmorikuvat.

Valtiopäivätalo (Reichstagsgebäude)

on avoinna matkailijoille (käytävä V, pohjoispuolella) arkipäivinä klo 9, sunnuntaisin klo 1 ja 1½. Pääsymaksu 30 Pf. Parvekepilettejä valtiopäiväin istuntoihin saadaan käytävästä V (maksutta) ½ tuntia ennen istunnon alkamista.

Valtiopäivätalon edustalla komealla Königsplatzilla kohoa

Ruhtinas Bismarckin kansallismuistopatsas,

Reinh. Begas'in muovailema. Paljastettu v. 1901. Siitä länteen on

Siegesallee.

Voittopylväs (die Siegessäule),

valmistettu vv. 1869—73 graniitista, hiekkakivestä ja pronssista 1870—71 vuosien sodan muistoksi.

Brandenburger Tor

on Ateenan propylaioista saadun aiheen mukaan vv. 1788—91 rakennettu triumfiportti, kannattava vaskista nelivaljakkoa, jonka ranskalaiset v. 1807 veivät Pariisiin, mutta joka tuotiin takaisin v. 1814.

Tiergarten

on suurenmoisimpia puistoja mitä on olemassa ja asemansa vuoksi, sijaiten keskellä uusia kaupunginosia, Berliinille verrattoman arvokas. Nykyisen muotonsa tämä luonnonpuisto on saanut vasta keisari Wilhelm II:n aikana. Metsä on perattu, teitä tehty, joukko marmorisia kuvapatsaita pystytetty (Lessing, Goethe, kuningatar Luise, Richard Wagner y. m.) Tiergartenin kaakkoinen osa ja Siegessälee ovat iltapäivisin suosittuja kävelypaikkoja. Tuo paljon pilkattu

Siegesallee

on kokonaan keisari Wilhelm II:n työtä, hänen aloitteestaan kun

on pystytetty nuo 32 marmorista, brandenburgilais-preussiläisiä ruhtinaita esittävää kuvaryhmää, jotka miltei järjestään ovat kutakuinkin vähässä määrin omaperäisen veistotaiteen näytteitä.

Warenhaus A. Wertheim

Leipzigerstr. 126—130 ja 132—137. Rakentanut Messel vv. 1897—1904. Nykyaikaisen liiketalon perikuva. Sisältä näkemisen arvoinen (ei ostopakkoa). Keskimäisessä valopihassa on Manzelin suuri pronssipatsas esittävä työtä. Näkemisen arvoisia ovat myös taideteollisuusosasto ja mattonäyttelysali. Ensi kerroksessa on teehuone, ravintola, teatteri- ja konserttipilettien myyntitoimisto y. m.

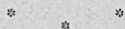
Zoologischer Garten.

Sekä kaupunki että maanalaisen radan asema. Avoinna joka päivä klo 6 $\frac{1}{2}$:sta aamulla klo 10:een illalla. Pääsymaksu 1 Rmk. Sunnuntaisin täpötäynnä väkeä. Perustettu vv. 1841—44. Suurenmoinen pääravintola; päivällinen viiniosastossa klo 1—8 à 3 $\frac{1}{2}$ Rmk., olut osastossa à la carte. Kurfürstendammin luona on näkemisen arvoinen *Aquarium*, rakennettu v. 1913. Eläinkokoelma käsittää enemmän kuin 1,300 lajia, joista useat eivät ole muissa eläintieteellisissä tarhoissa edustettuina. Ulkomainen linnusto on sijoitettu 400 erikoishäkkiin. Ruokinta-aika klo 6—7 illalla (keskiviikko on petoeläimillä paastopäivä).

Kasvitieteellinen puutarha.

Wannseerataa (Potsdamer Bahnhof juna lähtee joka 10 minuutin päästä) ajetaan *Dahlem*'in asemalle; sieltä on 8 minuutin matka kasvitieteelliseen puutarhaan. Avoinna sunnuntaisin, tiistaisin, keskiviikkoisin ja perjantaisin klo 2—7, muulloin 7—7. Vapaa pääsy.

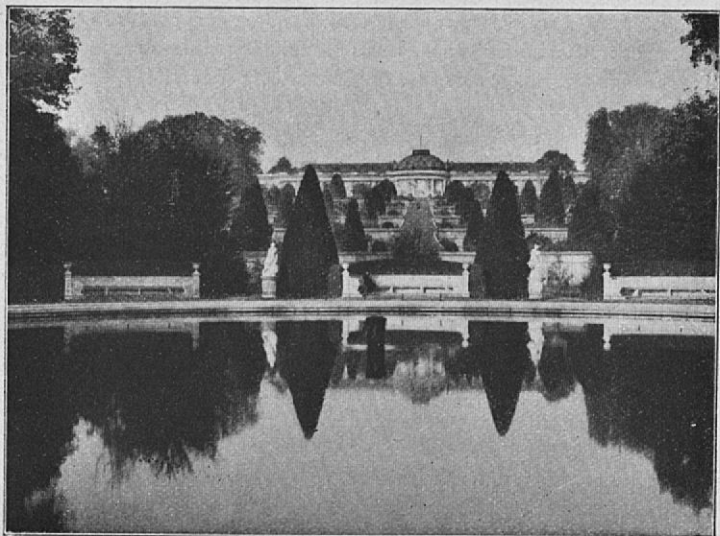
Uusittuna vv. 1897—1903 se vetää vertoja Lontoon Kew Garden'ille. Mielenkiintoinen kasvimaantieteellinen osasto. Kasvihuoneissa rikkaita kaktus- ja palmukokoelmia.

Berliinin ympäristössä ovat näkemisen arvoisia

Potsdam sekä Sanssouci'n linna ja puisto.

Sinne pääsee mukavimmin Wannseerataa myöten (Potsdamer Bahn-

Sanssouci'n linna ja puisto Potsdamissa.

hofilta); junia lähtee joka tunti. Matka kestää tunnin ja maksaa 85 ja 50 Pf. Avoimna arkipäivisin klo 10–6, sunnuntaisin klo 11–6. Pääsymaksu 25 Pf.

Muodoltaan omintakeisen linnan rakennutti vv. 1745–47 Fredrik Suuri. Hän asui siellä miltei aina, ja hänen huoneensa ovat suurimmaksi osaksi säilytetyt alkuperäisessä asussaan. Paitsi historiallisten muistojensa vuoksi ovat ne erityisen mielenkiintoisia ihasuttavain rokoko-koristustensa takia. Erinomaisen kaunis on varsinkin kirjastohuone.

Linnan länsipuolella on historiallinen *tuulimylly*, jota sen omistaja — todistamattoman tarinan mukaan — kieltäytyi myymästä Fredrik Suurelle.

Uusi palatsi (Das neue Palais)

on rakennettu v. 1763. (Sisäänkäysystä ks. Schloss Sanssouci.)

Ainoastaan eteläisen kylkirakennuksen huoneet ovat nähtävissä. Pohjoisessa kylkirakennuksessa asuu keisari Wilhelm II. Huomiota ansaitsevat Fredrik Suuren huone ja »Muschelsaal».

Grunewald

on berliiniläisen rakkain huviretkipaikka ja tarjoaa kaupungin hälinästä tulevalle muukalaisellekin mitä mieluista virkistystä. Sinne ajetaan Stadtbahn'illa *Grunewaldin* asemalle, josta 20 min. kestävän ihanan kävelymatkan päässä on *Hundekehlesee* ja *Restaurant Hundekehle*. Paluu sähköraiteitse Grunewaldin huvilayhdyskunnan halki.

III. Ohjelmaehdotuksia.

2-päiväinen oleskelu Berliinissä.

Maanantaina	klo 11	tulo.
"	" 1	päivällinen Kempin skillä.
"	" 3	käynti Wertheimin myymälöissä.
"	" 4	iltpäiväkahvi Jostyllä.
"	" 5—1/27	ajelu automobiililla Jostylta Bellevuestrassen, Tiergartenstrassen, Grosser Stern'in, Siegesalleen, Königsplatzin, Brandenburger Tor'in, Unter den Lindenin ja Lustgartenin kautta hotelliin.
"	" 8—11	Wintergartenin varieteessa.
"	" 11	käynti Palais de danse'ssa.
Tiistaina	" 10—1	museoita ja muita nähtävyyksiä oman valtion mukaan.
"	" 2—5	päivällinen Zoologischer Gartenissa sekä puiston, eläinten ja Aquariumin katselaminen.
"	" 5—1/28	retki Grunewaldiin ja Hundekehleseele.
"	" 8—11	Lunapark. Illallinen siellä.
"	" 11—2	yöcabaret.
"	" 2—4	Café Riche.

10-päiväinen oleskelu Berliinissä.

Koska yksityiskohtainen ohjelma 10-päiväistä Berliinissä oleskelua varten on turha, esitettäköön seuraavassa vain joitakuita käytännöllisiä yhdistelmiä, joista näkyy, miten voi sovittaa ateriat ja

nähtävyyksien katsomiset yksiin teihin ja siten säästää aikaa. Illan ohjelman voi kukin muovailla mielensä mukaiseksi; tässä mainitaan vain sarja esimerkkejä siitä, mitenkä voi iltansa viettää. Varsinaiset teatterit on tässä jätetty laskuista pois. Vapaat iltapäivätunnit käytetään paraiten kävelyihin ja huviretkiin.

Maanantai	Päivällinen Kempinskiellä. Iltapäivä Wertheimissä. Café Kaiserkeller. Ilta Wintergartenissa.
Tiistai	Aamupäivällä museoissa käyntiä. Päivällinen Trarbachilla. Café Kerkau. Ilta Apollo-teatterissa. Winzerstuben.
Keskiviikko	A. p. Valtiopäivätaalo. Tiergarten. Päivällinen Rheingold'issa. Ilta Eispalast'issa.
Torstai	A. p. Charlottenburgin linna ja hautarakennus. Päivällinen Zoologischer Gartenissa. Ilta Metropol-teatterissa ja Palais de danse'ssa.
Perjantai	A. p. Kunink. linna. Tuomiokirkko. Asehuone. Päivällinen secession-näyttelyssä. Ilta Trianon-teatterissa ja cabaretissa.
Lauvantai	A. p. museoita. Päivällinen Dresselillä. Ilta näyttelypuistossa Lehrter Bahnhofin luona.
Sunnuntai	A. p. Grunewald. Päivällinen Restaurant Hundekehlessä. Ilta Lunaparkissa.
Maanantai	A. p. Potsdam. Sanssouci. Päivällinen »Zum Schultheiss» Palasthotellissa, Potsdamin »Stadtschloss»in luona. Iltapäiväkahvi klo 5—6, hotelli Adlon, Unter den Linden. Ilta Admiralpalast'issa.
Tiistai	Tieteellisiä museoita. Päivällinen Hillerillä. Ilta teatterissa.
Keskiviikko	Lähtö.

